

OKUL TERKİ ARAŞTIRMALARI: SİSTEMATİK BİR ANALİZ ÇALIŞMASI

Funda ERYILMAZ BALLI¹, Sadık KARTAL²

Öz

Bu çalışma Türkiye’de ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde okul terki ile ilgili yapılmış araştırmaların sistematik analizini yapmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla araştırma kriterlerine (araştırmaların amaçları, desenleri, katılımcıları, sonuç ve önerileri) uygun olarak 20 makale ve tez incelenmiştir. Makale ve tezler değerlendirilirken amaçları, desenleri, çalışma grupları, sonuçları ve önerileri temel alınmıştır. Türkiye’de 12 yıllık zorunlu eğitime geçildiği 2012 yılı ve sonrasında gerçekleştirilen araştırmaların büyük bir çoğunluğu nitel ve karma araştırmalardan oluşmaktadır. Öğrenci, öğretmen, yönetici ve okulu terk etmiş bireylerle gerçekleştirilmiş olan bu araştırmalarda okul terkinin nedenleri, sonuçları ve okul terkinin engellemeye ya da azaltmaya yönelik çözüm önerileri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Okul Terki, Okul Terkinin Sonuçları, Türkiye’de Okul Terki, Öğrenci, Eğitimde Eşitsizlik

School Dropout Studies: A Systematic Analysis Study

Abstract

The aim of this study was to systematically analyze researches related to school dropouts at the level of primary and secondary education in Turkey. For this purpose, 20 articles and theses which are in accordance with the research criteria were examined. The articles and theses are based on their aims, designs, study groups, results and recommendations. The majority of the researches conducted from the 12-year compulsory education in Turkey was introduced, consists of qualitative and mixed research. In these researches conducted with students, teachers, administrators and school-leaving individuals, the reasons, results and suggestions for resolving or reducing school dropout were investigated.

Keywords: School Dropout, Results of School Drop-Out, School Dropout in Turkey, Student, Inequality In Education

¹ Arş. Görv., Süleyman Demirel Üniversitesi Eğitim Fak. Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitim Yönetimi ABD, e-posta: fundaballi@sdu.edu.tr.

² Prof. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fak. Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitim Yönetimi ABD, e-posta: skartal@mehmetakif.edu.tr

Giriş

Tüm öğrencilere fırsat eşitliği ilkesi bağlamında eşit ve açık olarak sunulması gereken bir hizmet olan eğitim (Taylı, 2008) her bir çocuğun gelişiminde hayati öneme sahip bir unsurdur (McMahon, Parnes, Keys ve Viola, 2008). Sebebi ne olursa olsun hiçbir öğrencinin eğitim sisteminin dışında kalması arzulanan bir durum değildir (Sezgin, Koşar, Koşar ve Er, 2016).

Başarısızlık ya da olumsuz koşullardan dolayı okulu bırakmak olarak tanımlanan okul terki eğitimin her kademesinde görülebilmektedir (Dekkers ve Claasen (2001)). Okul terki oranı, bir ülkenin eğitim durumunun önemli bir ölçüsü, yakın zamandaki ve gelecekteki sorunların önemli bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (Graeff-Martins, Oswald, Comassetto, Kieling, Gonçalves ve Rohde, 2006). Gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkeler için önemli bir eğitim problemi olan okul terki devlet tarafından bireylere yapılan yatırımların karşılıksız kalmasına, ekonomik, kültürel ve sosyal sorunlara sebep olabilmekte (Ergen, 2013; Taylı, 2008; Yüner ve Özdemir, 2017) ve bu bağlamda bireyi olduğu kadar okul çevresini, ailesini ve kamu otoritesini de yakından ilgilendirmektedir (Şimşek, 2013).

Okul terki, insan kaynağının eğitilmesi ve istenilen düzeye gelmemesi ile öğrencinin üst eğitim düzeyini tamamlamaması ya da bu eğitim düzeyinin diplomasının kazanılmasından vazgeçmek anlamına gelmektedir. Bu bireysel sonuçların yanı sıra toplum açısından okul terki eğitim harcamalarının boşa gitmesine üretime katılacak bireyin istenilen nitelikte yetişmemesine neden olmaktadır. Bu açıdan okul terki istenmeyen bir durumdur.

MEB tarafından yürütülen projeler kapsamında okul terkinin azaltılması/engellenmesi konusuna ilişkin proje ve çalışmalar sürdürülmekle birlikte okul terki ile ilgili problemlerin sistemin birincil problemleri olarak varlığını sürdürdüğünü söylemek mümkündür

Türkiye’de 2012-2013 eğitim-öğretim yılından itibaren 12 yıllık eğitim zorunlu hale gelmiştir. Yani bu tarihten itibaren ilk ve ortaöğretimde okul terki engellenmiştir. Yasal engelleme okul terki önemli bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir.

EUROSTAT (Avrupa İstatistik Ofisi) 2017 verilerine göre 18-24 yaş aralığında bulunan genç bireylerde eğitimi terk edenlerin oranı Türkiye’de %36 ile diğer ülkelere kıyasla önemli bir farkla en yüksek orana karşılık gelmektedir. Bu veriler Türkiye’de genç nüfusun genel yeterliklerini kazandığı eğitim düzeylerine ilişkin dikkatle incelenmesi gereken uyarılar barındırmaktadır (2017 Eğitim Değerlendirme Raporu, TED, 2018). Ancak alan yazın incelendiğinde Türkiye’de konuyla ilgili gerçekleştirilen çalışmaların sınırlı bir düzeyde kaldığı görülmektedir. Okul terkiyle ilgili araştırmaların sistematik olarak incelenmesi yoluyla mevcut durumu genel hatlarıyla özetlemenin, konunun ilgililerinde farkındalık yaratmak ve konuyla ilgili ihtiyaç duyulan araştırmaların yönünü gözler önüne sermenin gerek uygulamaya gerekse alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çalışmanın amacı Türkiye’de ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde okul terki ile ilgili yapılmış araştırmaların

sistematiik olarak analizi yoluyla okul terkinin nedenleri ve okul terkinin önlemek adına sunulan önerileri tespit etmektir. Bu amaçla araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Araştırmaların yapılış amaçları nelerdir?
2. Araştırmaların desenleri nelerdir?
3. Araştırmalardaki katılımcılar kimlerdir?
4. Araştırma bulgularından elde edilen sonuçlar nelerdir?
5. Araştırmalarda yapılan öneriler nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Okul terki ile ilgili yapılmış araştırmaların incelenmesini amaçlayan bu çalışmada sistematiik analiz yöntemi kullanılmıştır. Sistematiik analiz, büyük miktarda bilgiyi anlamlandırmanın bir yöntemidir (Petticrew ve Roberts, 2008). Verilen bir temaya ilişkin mevcut tüm sonuçları belirlemeye çalışır. Sistematiik incelemeler, tüm çalışmaları bir alana (bazen olumlu ve olumsuz çalışmalar) dâhil etme avantajına sahiptir, bu nedenle okuyucu, sonuçların toplamından hipotezi kabul mü red mi edeceğine karar verebilir. Bu sonuçlar toplanır, kalite açısından taranır ve alandaki araştırmanın genel bir özeti olarak sentezlenir. Genellikle sistematiik incelemeler diğer çalışmalara göre daha tarafsız çalışmalardır (Torgerson, 2003). Ayrıca temalara yönelik yapılan araştırmaların yeterli düzeyde olup olmadığını, yeni çalışmalara ihtiyaç duyulup duyulmadığını da belirleme yöntemidir (Petticrew ve Roberts, 2008).

Verilerin toplanması

Araştırmada veri toplama tekniği olarak doküman analizi kullanılmış ve amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme tekniği tercih edilmiştir. Belirlenen araştırma soruları çerçevesinde yürütölen sistematiik analiz sürecinde 2012 yılı ve sonrasında yapılmış araştırmalar incelenmiştir. Araştırmalar; ERIC, EBSCO, ULAKBİM ve Google Akademik veri tabanlarından elde edilmiştir. Tarama için Türkçe "okul terk", "okul terki", "erken okul terki" ve İngilizce "school dropout" "early school dropout" anahtar kelimeleri tercih edilmiştir. Makale ve tezlerin (1) Türkiye'de ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde okul terki ile ilgili olarak gerçekleştirilmiş araştırma olması, (2) Araştırmanın 2012 yılı ve sonrasında yapılmış olması (2012- 2013 eğitim öğretim yılı itibariyle 12 yıllık eğitime geçilmesi sebebiyle), (3) Okulu terk etmiş katılımcılara yer veriliyor ise 2012 sonrasında okulu terk etmiş katılımcılar olması ve eğer 2012 öncesinde okul terki davranışını gösterse dahi 2012 sonrasında herhangi bir eğitim veya destek kurum/kuruluşunda aktif olarak yer almış katılımcılar ile gerçekleştirilmiş olması, ele alınan temel kriterlerdir.

Verilerin Analizi

Gerçekleştirilen alanyazın taraması sonrasında ulaşılan her bir tez ve makale öncelikle belirlenen kriterlere uygunluk açısından incelenmiştir. 13 ü makale ve 7 si tez olmak üzere toplam 20 çalışmanın kriterlere uygun olduğu belirlenmiştir. Uygunluğu tespit edilen bu

çalışmalar araştırma amaçları doğrultusunda incelenmiştir. Araştırmada verilerin analizi için içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizinde esas olarak gerçekleştirilen, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde organize ederek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu doğrultuda araştırmaların yapılış amaçları, desenleri, katılımcıları, sonuçları ve önerileri tespit edilmiş, kodlar, temalar ve alt temalar oluşturulmuş ve tablolar yoluyla sunulmuştur. Okul terkinin sonuçları ve çözümü için getirilen öneriler özellikle hangi kademeler için gerçekleştirildiğinin tespiti için ilk ve ortaöğretimde ayrı ve birlikte yapılan çalışmalar kademelere göre ayrı ayrı verilmiştir. Diğer bulgular her iki kademe için birlikte sunulmuştur.

Bulgular

Araştırmaya dâhil edilen makaleler/tezler, araştırma soruları doğrultusunda amaçları, desenleri, katılımcıları, elde edilen sonuçlar ve öneriler açısından analiz edilmiş ve bulgular tablolar halinde aşağıda sunulmuştur.

a) Araştırmaların Amaçlarına Yönelik Bulgular

Araştırmalar incelendiğinde gerçekleştirilme amaçlarının genel olarak okul terkinin sebeplerini belirlemek, sonuçlarını belirlemek veya okul terkinine çözüm önerileri gerçekleştirmek adına gerçekleştirildikleri görülmektedir. Tablo 1 incelendiğinde araştırmaların çoğunun sebeplere yönelik olduğu ve bu çalışmalarda devamsızlık ve okul terki nedenlerini ortaya koymak hedeflendiğini söylemek mümkündür.

Tablo 1. Araştırmaların amaçlarına yönelik bulgular

Temalar	Araştırmanın Amaçları	İncelenen Araştırmalar
Okul Sebepleri	Devamsızlık ve okul terki nedenlerini ortaya koymak	Bayhan ve Dalgıç (2012), Şimşek ve Şahin (2012), Taş, Selvitopu, Bora ve Demirkaya (2013), Ergün (2014), Tamer (2014), Aküzüm, Yavaş, Tan ve Uçar (2015), Sütçü (2015), Özgü (2015), Karacabey (2016), Şahin, Arseven ve Kılıç (2016), Boyacı ve Öz (2018), Karacabey ve Boyacı (2018), Koçtürk, Bilge ve Yüksel (2018), Zorbaz (2018)
	Kız öğrencilerin örgün eğitimlerini sürdürmeme nedenlerinin tespit etmek	Yavuz, Özkartal ve Yıldız (2016)
	Öğrencilerin okulu bırakma eğilimlerini belirlemek	Şimşek ve Şahin (2012), Yüner ve Özdemir (2017)
	Okul reddinin incelenmesi	Özgü (2015)
	Açık öğretime devam etme nedenleri ve süreçte karşılaşılan sorunlar	Şahin (2017)
	Okul terki sorunlarına bakışı incelemek	Köse (2014)
Okul Sonuçları	Okulu terk davranışının yol açtığı sorun ve sonuçları saptamak	Ergün (2014), Tamer (2014), Sofuoğlu, Sarıyer, Aydın, Cankardeş ve Kandemirci (2016),
Okul Önlemeye Çözüm önerileri	Okul mensuplarının okul terki nedenleri ortadan kaldırmaya yönelik uyguladıkları stratejileri saptamak	Aküzüm, Yavaş, Tan ve Uçar (2015),
	Okul terki ile ilgili problemlere çözüm önerileri geliştirmek	Şahin, Arseven ve Kılıç (2016)

Öğrencilerin özsaygılarının artırılması Bademci, Karadayı, Karabulut ve Vural
yoluyla okul terkini önlemek (2018)

b) Araştırmaların Desenlerine Yönelik Bulgular

Araştırma desenlerine yönelik bulgular Tablo 2 de sunulmuştur. Araştırmaların desenleri incelendiğinde çoğunlukla nitel ve karma araştırmalar gerçekleştirildiği görülmektedir. Tablo incelendiğinde araştırmaların çoğunun görüşme yöntemiyle gerçekleştirildi anlaşılmaktadır.

Tablo 2. Araştırmaların desenlerine yönelik bulgular

Nitel Yöntem	Anket	Şimşek ve Şahin (2012), Karacabey ve Boyacı (2018), Koçtürk, Bilge ve Yüksel (2018)
	Ölçek	Özgü (2015), Sütçü (2015), Yüner ve Özdemir (2017), Zorbaz (2018)
Nitel Yöntem	Görüşme yöntemi	Bayhan ve Dalgıç (2012), Taş, Selvitopu, Bora ve Demirkaya (2013), Ergün (2014), Köse (2014), Aküzüm, Yavaş, Tan ve Uçar (2015), Sofuoğlu, Sarıyer, Aydın, Cankardeş ve Kandemirci (2016), Şahin, Arseven ve Kılıç (2016), Yavuz, Özkaral ve Yıldız (2016), Boyacı ve Öz (2018),
Karma Yöntem	Görüşme yöntemi Anket ve Görüşme	Bademci, Karadayı, Karabulut ve Vural (2018), Tamer (2014), Karacabey (2016), Şahin (2017)

c) Araştırmaların Katılımcılarına Yönelik Bulgular

Okul terki ile ilgili araştırmaların çoğu öğrenciler ya da okulu terk etmiş bireyler ile gerçekleştirilmiştir. Aşağıdaki tabloda araştırmalarda yer alan katılımcılar ve örnek makaleler verilmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Araştırmaların Katılımcılarına Yönelik Bulgular

Çalışma grubu	İncelenen Araştırmalar
Yönetici	Şahin, Arseven ve Kılıç (2016),
Yönetici ve öğretmen	Aküzüm, Yavaş, Tan ve Uçar (2015),
Öğrenci	Şimşek ve Şahin (2012), Özgü (2015), Sütçü (2015), Yüner ve Özdemir (2017), Bademci, Karadayı, Karabulut ve Vural (2018), Boyacı ve Öz (2018), Zorbaz (2018)
Ortaöğretimde okuyan öğrenciler ve terk etmiş bireyler	Tamer (2014)
Öğrenci ve öğretmen	Ergün (2014)
Okulu terk etmiş bireyler	Bayhan ve Dalgıç (2012), Taş, Selvitopu, Bora ve Demirkaya (2013), Karacabey (2016), Sofuoğlu, Sarıyer, Aydın, Cankardeş ve kandemirci (2016), Yavuz, Özkaral ve Yıldız (2016), Şahin (2017), Karacabey ve Boyacı (2018), Koçtürk, Bilge ve Yüksel (2018)
Yönetici, öğretmen, öğrenci ve veli	Köse (2014)

d) Araştırmaların Sonuçlarına Yönelik Bulgular

Araştırma sonuçlarına yönelik bulgular öncelikle okul terkinin nedenlerine yönelik sonuçlar, okul terki sonucunda yaşananlara yönelik sonuçlar, okul terkini azaltmaya yönelik sonuçlar ve eğitimcilerin devamsızlık ve okul terkinin azaltmaya yönelik stratejileri olmak

üzere dört ana temada toplanmıştır. Okul terkinin nedenlerine yönelik sonuçlar nedenin kaynağına göre aile kaynaklı nedenler, okul kaynaklı nedenler, çevre kaynaklı nedenler ve bireysel nedenler olmak üzere dört alt temaya ayrılmıştır. Okul terki sonucunda yaşananlar kökenlerine göre psikolojik, çevresel, ailevi, ekonomik, akademik ve sağlık alt temalarına toplanmıştır. Okul terkini azaltmaya yönelik sonuçlar ise psikolojik ve akademik olmak üzere iki alt temada toplanmıştır. Tablo 4'te bu alt temalara ait kodlar ve örnek makaleler yer almaktadır.

Analiz edilen araştırmaların okul terkinin nedenlerine yönelik sonuçları incelendiğinde aile kaynaklı nedenler içinde ailelerin duyarsızlığı, anne babanın hayatta olmaması, anne babanın ayrı olması, ailenin eğitim düzeyi, ekonomik sorunlar ve ekonomik yetersizlikler, çalışmak zorunda olmanın her kademe için etkili olduğu, kardeş sayısı, taşınma, ihmal ve istismarın ise yalnızca ortaöğretim kademesindeki nedenler arasında yer aldığı görülmektedir.

Okul terkinin okul kaynaklı nedenleri incelendiğinde davranış problemlerinin, öğretmenlerin ve yönetimin olumsuz tutum ve davranışlarının, akademik başarısızlığın ve rehberlik servisiyle yetersiz iletişim ve rehberlik servisinin yeterince destek vermemesi her iki kademe de yer alırken okul değiştirme ve medrese eğitiminin ise yalnızca ortaöğretim kademesindeki nedenler arasında yer aldığı görülmektedir.

Çevre kaynaklı nedenlerde arkadaşların etkisinin, bireysel nedenlerde ise cinsiyetin ve okula bakışın yine her iki kademe de etkili olan nedenler arasında yer aldığı görülmektedir. Ancak bireysel nedenler arasında yer alan başarısızlık kaygısı, kendini yalnız ve değersiz hissetme, cinsel kimlik ve tercih, inanç ve mezhep ile siyasi görüş kodlarının yalnızca ortaöğretim kademesindeki çalışmalarda yer aldığı belirlenmiştir.

Okul terki sonucunda yaşananlara yönelik sonuçlar incelendiğinde yalnızca ilköğretim kademesine yönelik olarak gerçekleştirilen araştırmalarda bu temaya ait kodlar bulunmazken hem ilköğretim hem de ortaöğretim kademelerinden katılımcılarla gerçekleştirilen çalışmalarda psikoloji alt temasında hayal kırıklığı, pişmanlık ve üzüntü, psikolojik istismar ve ihmal edilme, sağlık alt temasında ise fiziksel istismara maruz kalma durumlarının gerçekleştiğini belirten sonuçlar yer aldığı görülmektedir. Çevresel, ailevi, ekonomik ve sağlık alt temalarında kendini toplumdan dışlanmış hissetme, aile içi huzursuzluk, çalışmaya başlama, düşük gelirli – vasıfsız işlerde çalışma, aileye bağımlı olma ve zararlı alışkanlıklara başlama sonuçlarının yalnızca ortaöğretim kademesine yönelik araştırmalarda elde edilen sonuçlar olduğu belirlenmiştir.

Okul terkini azaltmaya yönelik sonuçlar incelendiğinde, ortaöğretim kademesine yönelik araştırmalarda psikolojik boyutta aidiyet duygusunun geliştirilmesinin, ilköğretim kademesine yönelik araştırmalarda ise akademik boyutta not ortalamasının yükseltilmesinin okul terkini azaltmak için faydalı olabileceğinin belirtildiği görülmektedir.

Eğitimcilerin devamsızlığı ve okul terkini azaltmaya yönelik stratejilerine yönelik sonuçlar incelendiğinde ilköğretim kademesindeki katılımcılarla gerçekleştirilen

araştırmalarda öğrenci velisi ile görüşme ve öğrenciye daha fazla ilgi gösterme ve sorumluluk verme stratejilerinin kullanıldığı belirtilmiştir.

Tablo 4 Araştırmalarda elde edilen sonuçlar

Temalar	Alt temalar	Kodlar	İlköğretim Kademesi için İncelenen Araştırmalar	Ortaöğretim Kademesi için İncelenen Araştırmalar	İlk ve Ortaöğretim Kademesi için İncelenen Araştırmalar
Okul terkinin nedenlerine yönelik sonuçları	Aile Kaynaklı Nedenler	Duyarsız – ilgisiz aile	Şimşek ve Şahin (2012), Köse (2014), Aküzüm, Yavaş, Tan ve Uçar (2015)	Taş, Selvitopu, Bora ve Demirkaya (2013), Tamer (2014), Şahin, Arseven ve Kılıç (2016), Boyacı ve Öz (2018), Koçtürk, Bilge ve Yüksel (2018)	Şahin, Arseven ve Kılıç (2016),
		Anne-babanın hayatta olmaması	Karacabey (2016)	Tamer (2014), Karacabey (2016)	Şahin, Arseven ve Kılıç (2016), Karacabey (2016)
		Anne- babanın ayrı olması	Köse (2014), Sütçü (2015)	Karacabey (2016)	Şahin, Arseven ve Kılıç (2016), Sofuoğlu, Sarıyer, Aydın, Cankardeş ve Kandemirci (2016),
		Cinsiyetçilik – toplumsal cinsiyet	-----	Şahin (2017)	Ergün (2014)
		Ailenin eğitim düzeyi	Özgü (2015)	Tamer (2014), Karacabey (2016), Koçtürk, Bilge ve Yüksel (2018)	Ergün (2014), Şahin, Arseven ve Kılıç (2016), Sofuoğlu, Sarıyer, Aydın, Cankardeş ve Kandemirci (2016),
		Ailenin eğitime bakışı	-----	Taş, Selvitopu, Bora ve Demirkaya (2013), Karacabey ve Boyacı (2018)	Şahin, Arseven ve Kılıç (2016), Yavuz, Özkaral ve Yıldız (2016),
		Ekonomik sorunlar ve ekonomik yetersizlik	Köse (2014), Aküzüm, Yavaş, Tan ve Uçar (2015), Özgü (2015), Sütçü (2015)	Taş, Selvitopu, Bora ve Demirkaya (2013), Tamer (2014), Karacabey (2016), Şahin (2017), Karacabey ve Boyacı (2018)	Ergün (2014), Şahin, Arseven ve Kılıç (2016), Yavuz, Özkaral ve Yıldız (2016),
		Ailede baskı – şiddet	Şimşek ve Şahin (2012)	-----	Şahin, Arseven ve Kılıç (2016)
		Etnik köken – Dil	Şimşek ve Şahin (2012)	-----	Ergün (2014)
		Çalışmak zorunda olmak	Aküzüm, Yavaş, Tan ve Uçar (2015)	Taş, Selvitopu, Bora ve Demirkaya (2013), Karacabey (2016), Şahin (2017), Zorbaz (2018)	Şahin, Arseven ve Kılıç (2016),
		Ailenin okulla iletişimsizliği	-----	Boyacı ve Öz (2018)	Şahin, Arseven ve Kılıç (2016),
		Ailede bakıma ihtiyaç duyan birey bulunması	-----	Karacabey (2016), Karacabey ve Boyacı (2018)	Şahin, Arseven ve Kılıç (2016),

	Kardeş sayısı	-----	Bayhan ve Dalgıç (2012), Karacabey (2016), Koçtürk, Bilge ve Yüksel (2018)	-----
	Taşınma	-----	Karacabey ve Boyacı (2018)	-----
	İhmal ve istismar	-----	Bademci, Karadayı, Karabulut ve Vural (2018)	-----
Okul Kaynaklı Nedenler	Okullardaki olanakların yetersizliği	Aküzüm, Yavaş, Tan ve Uçar (2015)	-----	-----
	Disiplin pratikleri	-----	Bayhan ve Dalgıç (2012), Tamer (2014), Karacabey ve Boyacı (2018)	Ergün (2014)
	Davranış problemleri	Şimşek ve Şahin (2012), Özgü (2015)	Bayhan ve Dalgıç (2012), Karacabey (2016), Yüner ve Özdemir (2017)	Ergün (2014),
	Eğitimin anlamı	-----	Tamer (2014)	Ergün (2014)
	Mağduriyet – zorbalık yaşama	Özgü (2015)	-----	Şahin, Arseven ve Kılıç (2016)
	Öğretmenlerin ve yönetimin olumsuz tutum ve davranışları	Aküzüm, Yavaş, Tan ve Uçar (2015)	Bayhan ve Dalgıç (2012), Taş, Selvitopu, Bora ve Demirkaya (2013), Tamer (2014), Karacabey (2016), Boyacı ve Öz (2018), Karacabey ve Boyacı (2018)	Ergün (2014), Şahin, Arseven ve Kılıç (2016), Yavuz, Özkaral ve Yıldız (2016),
	Akademik başarısızlık	Köse (2014), Aküzüm, Yavaş, Tan ve Uçar (2015), Sütçü (2015)	Bayhan ve Dalgıç (2012), Taş, Selvitopu, Bora ve Demirkaya (2013), Tamer (2014), Karacabey (2016), Koçtürk, Bilge ve Yüksel (2018), Karacabey ve Boyacı (2018)	Şahin, Arseven ve Kılıç (2016), Yavuz, Özkaral ve Yıldız (2016),
	Rehberlik servisiyle yetersiz iletişim – yetersiz destek	Şimşek ve Şahin (2012)	Bayhan ve Dalgıç (2012), Taş, Selvitopu, Bora ve Demirkaya (2013), Karacabey (2016), Boyacı ve Öz (2018)	Ergün (2014), Şahin, Arseven ve Kılıç (2016),
	Ulaşım sorunları	-----	-----	Şahin, Arseven ve Kılıç (2016)
	Okul değiştirme	-----	Karacabey (2016)	-----
Medrese eğitimi	-----	Karacabey (2016)	-----	
Çevre Kaynaklı Nedenler	Sosyal çevreden dışlanma	Şimşek ve Şahin (2012)	-----	Şahin, Arseven ve Kılıç (2016)
	Arkadaşların etkisi	Şimşek ve Şahin (2012), Aküzüm, Yavaş, Tan ve Uçar (2015)	Taş, Selvitopu, Bora ve Demirkaya (2013), Tamer (2014), Karacabey (2016), Boyacı ve Öz (2018), Zorbaz (2018)	Ergün (2014), Şahin, Arseven ve Kılıç (2016), Yavuz, Özkaral ve Yıldız (2016)

	Kız-Erkek Arkadaşlığının Duygusal Boyuta Taşınması	-----	Bayhan ve Dalgıç (2012), Tamer (2014)	Şahin, Arseven ve Kılıç (2016)
Bireysel Nedenler	Cinsiyet	Şimşek ve Şahin (2012), Özgü (2015)	Karacabey (2016)	Ergün (2014)
	Okula uyum	Şimşek ve Şahin (2012)	-----	-----
	Devamsızlık	Aküzüm, Yavaş, Tan ve Uçar (2015), Özgü (2015), Sütçü (2015)	Bayhan ve Dalgıç (2012), Taş, Selvitopu, Bora ve Demirkaya (2013), Tamer (2014), Karacabey (2016), Karacabey ve Boyacı (2018)	-----
	Sınıf tekrarı	-----	Taş, Selvitopu, Bora ve Demirkaya (2013)	Şahin, Arseven ve Kılıç (2016)
	Okula bakış	Köse (2014)	Taş, Selvitopu, Bora ve Demirkaya (2013), Tamer (2014), Karacabey (2016), Yüner ve Özdemir (2017), Boyacı ve Öz (2018), Karacabey ve Boyacı (2018), Zorbaz (2018)	Ergün (2014)
	Eviden kaçma – erken yaşta evlilik	-----	Tamer (2014), Koçtürk, Bilge ve Yüksel (2018), Karacabey ve Boyacı (2018)	Şahin, Arseven ve Kılıç (2016)
	Başarısızlık kaygısı	Aküzüm, Yavaş, Tan ve Uçar (2015)	-----	-----
	Alışkanlıklar	Aküzüm, Yavaş, Tan ve Uçar (2015)	Bayhan ve Dalgıç (2012)	-----
	Öğrenme güçlükleri	-----	-----	Şahin, Arseven ve Kılıç (2016)
	Suçta karışma	-----	-----	Şahin, Arseven ve Kılıç (2016)
	Kendini yalnız ve değersiz hissetme	-----	Yüner ve Özdemir (2017), Boyacı ve Öz (2018),	-----
	Özsaygı, öz yeterlilik ve özgüven problemleri yaşama	Köse (2014)	Bademci, Karadayı, Karabulut ve Vural (2018), Zorbaz (2018)	-----
	Cinsel kimlik ve tercih	-----	Şahin (2017)	-----
	İnanç ve mezhep	-----	Şahin (2017)	-----
Siyasi görüş	-----	Şahin (2017)	-----	
Okul terki sonucunda yaşananlara yönelik sonuçlar	Psikolojik	Stres – depresyon – huzursuzluk	Tamer (2014)	-----

		Hayal kırıklığı – pişmanlık-üzüntü	-----	-----	Yavuz, Özkartal ve Yıldız (2016),
		Özgür ve rahat hissetme	-----	Taş, Selvitopu, Bora ve Demirkaya (2013)	-----
		Psikolojik istismar	-----	-----	Sofuoğlu, Sarıyer, Aydın, Cankardeş ve Kandemirci (2016)
		İhmal edilme	-----	-----	Sofuoğlu, Sarıyer, Aydın, Cankardeş ve Kandemirci (2016)
Çevresel		Kendini toplumdan dışlanmış hissetme	-----	Tamer (2014)	-----
Ailevi		Aile içi huzursuzluk	-----	Tamer (2014)	-----
Ekonomik		Çalışmaya başlama	-----	Taş, Selvitopu, Bora ve Demirkaya (2013)	-----
		Düşük gelirli-vasıfsız işlerde çalışma	-----	Tamer (2014)	-----
		Aileye bağımlı olma	-----	Tamer (2014)	-----
Akademik		Açık liseye başlama	-----	Taş, Selvitopu, Bora ve Demirkaya (2013), Şahin (2017)	Yavuz, Özkartal ve Yıldız (2016)
Sağlık		Zararlı alışkanlıklar	-----	Tamer (2014)	-----
		Fiziksel istismara maruz kalma	-----	-----	Sofuoğlu, Sarıyer, Aydın, Cankardeş ve Kandemirci (2016)
Okul terkinin azaltmaya yönelik sonuçlar	Psikolojik	Aidiyet duygusunu geliştirmek	-----	Bademci, Karadayı, Karabulut ve Vural (2018)	-----
	Akademik	Not ortalamasının yükselmesi	Özgü (2015)	-----	-----
Eğitimcilerin devamsızlık ve okul terkinin azaltmaya yönelik stratejileri		Öğrenci velisi ile görüşme	Aküzüm, Yavaş, Tan ve Uçar (2015),	-----	-----
		Öğrenciye daha fazla ilgi gösterme ve sorumluluk verme	Aküzüm, Yavaş, Tan ve Uçar (2015),	-----	-----

e) Araştırmalardaki Önerilere Yönelik Bulgular

Araştırmalardaki önerilere yönelik bulgular okuldaki paydaşlara yönelik, ailelere yönelik, okulda gerçekleştirilecek etkinliklere yönelik, okulu terk etmiş bireylere yönelik, maddi sorunlara yönelik, erişim koşullarına yönelik, politikalara yönelik ve araştırmacılara yönelik olmak üzere sekiz tema altında toplanmıştır. Okuldaki paydaşlara, ailelere ve okulda gerçekleştirilecek etkinliklere yönelik önerilerin diğerlerinden fazla olduğu görülmektedir. Tablo 5'te bu öneriler ve örnek makalelere yer verilmiştir.

Okuldaki paydaşlara yönelik öneriler incelendiğinde tüm kademelere yönelik çalışmalarda özel rehberlik hizmetlerinin artırılması gerektiğinin belirtildiği görülmektedir. İlköğretim kademesine yönelik çalışmalarda uzman desteğinin önemi vurgulanırken, ortaöğretim kademesine yönelik araştırmalarda okul terk izleme ve önleme komisyonları kurulması ve erken uyarı sisteminin gerekliliğinin vurgulandığı görülmektedir. Ayrıca gerek ilköğretim gerekse ortaöğretim kademelerine yönelik gerçekleştirilen araştırmalarda öğretmenler ve yöneticilerin farkındalıklarının ve duyarlılıklarının artırılması gerektiği konusunda öneriler yer almaktadır.

Ailelere yönelik öneriler incelendiğinde yine tüm kademelere yönelik çalışmaların sonucunda ailelerin bilinçlendirilmesine ve ailenin okulla iş birliğinin artırılmasına yönelik çalışmalar yapılması gerektiği yönünde öneriler bulunduğu görülmektedir.

Okul terkini azaltmak adına okulda gerçekleştirilecek olan etkinliklere yönelik öneriler incelendiğinde öğrencilerin akademik başarılarını artırıcı etkinlikler düzenlemesi gerektiği ortak bir öneri olarak karşımıza çıkarken, ilköğretim ve ortaöğretim kademelerine yönelik gerçekleştirilen çalışmalarda istismar ve ihmali önlemeye yönelik çalışmalar yapılması gerektiği belirtilmiştir.

Okulu terk etmiş bireyler için öneriler incelendiğinde ortaöğretim kademesine yönelik çalışmalar sonucunda okulu terk etmiş bireylerin sonraki hayatını kolaylaştıracak ve açık liseye kaydı teşvik edici çalışmalar yapılması gerektiği yönünde önerilerde bulunulduğu görülmektedir.

Ortaöğretim kademesine yönelik çalışmalar için de meslek lisesi öğrencilerinin atölye derslerinden pay almaları gibi maddi destek sağlayıcı uygulamalar yapılması gerektiği önerisi yer almaktadır. Ayrıca maddi destek sağlayacak sosyal yardımlar ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile beraber gerçekleştirilecek çalışmaların maddi sorunlara yönelik çözümler ortaya koyabileceği tüm kademelerdeki araştırmaların ortak önerisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gerek ilköğretim gerekse ortaöğretim kademelerine yönelik araştırmalarda uzun süreli ve etkili eğitim politikalarının geliştirilmesi gerektiği yönünde öneriler ileri sürülmüştür. Ortaöğretim kademesine yönelik araştırmalarda ise okul sistemlerinin, öğretim programlarının ve informal eğitim yapılarının yeniden gözden geçirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Tablo 5. Araştırmalardaki öneriler

Temalar	Kodlar	İlköğretim Kademesine Yönelik İncelenen Araştırmalar	Ortaöğretim Kademesine Yönelik İncelenen Araştırmalar	İlk ve ortaöğretim kademelerine Yönelik İncelenen Araştırmalar
Okuldaki paydaşlara yönelik	Özel rehberlik hizmetlerinin artırılması	Şimşek ve Şahin (2012), Özgü (2015), Aküzüm, Yavaş, Tan ve Uçar (2015)	Taş, Selvitopu, Bora ve Demirkaya (2013), Tamer (2014), Karacabey (2016), Boyacı ve Öz (2018), Bademci, Karadayı, Karabulut ve Vural (2018), Zorbaz (2018)	Ergün (2014), Şahin, Arseven ve Kılıç (2016)
	Uzman desteği	Şimşek ve Şahin (2012)	-----	-----
	Okul terk izleme ve önleme komisyonları kurulması – erken uyarı sistemi	-----	Bayhan ve Dalgıç (2012), Taş, Selvitopu, Bora ve Demirkaya (2013), Zorbaz (2018)	-----
	Öğretmenler ve yöneticilerin farkındalıklarının ve duyarlılıklarının artırılması	Şimşek ve Şahin (2012), Köse (2014), Özgü (2015)	Bayhan ve Dalgıç (2012), Taş, Selvitopu, Bora ve Demirkaya (2013), Tamer (2014), Karacabey (2016), Yüner ve Özdemir (2017), Karacabey ve Boyacı (2018), Bademci, Karadayı, Karabulut ve Vural (2018), Zorbaz (2018)	-----
Ailelere yönelik	Ailelerin bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalar	Köse (2014), Aküzüm, Yavaş, Tan ve Uçar (2015)	Boyacı ve Öz (2018), Zorbaz (2018)	Yavuz, Özkartal ve Yıldız (2016)
	Ailenin okulla işbirliğinin artırılmasına yönelik çalışmalar	Köse (2014), Özgü (2015)	Bayhan ve Dalgıç (2012), Tamer (2014), Karacabey (2016), Zorbaz (2018)	Ergün (2014), Şahin, Arseven ve Kılıç (2016),
Okulda gerçekleştirilecek etkinliklere yönelik	Okul ve öğrenci bağlarını kuvvetlendirecek eğitsel kulüp-akran öğreticiliği/ danışmanlığı gibi çalışmalar	-----	Karacabey (2016), Karacabey ve Boyacı (2018), Zorbaz (2018)	Ergün (2014), Şahin, Arseven ve Kılıç (2016), Yavuz, Özkartal ve Yıldız (2016)
	Öğrencilerin akademik başarılarını artırıcı etkinlikler	Özgü (2015)	Karacabey (2016), Zorbaz (2018)	Yavuz, Özkartal ve Yıldız (2016),
	İstismar ve ihmali önlemeye yönelik çalışmalar	-----	-----	Sofuoğlu, Sarıyer, Aydın, Cankardeş ve Kandemirci (2016)
Okulu terk etmiş bireylere yönelik	Okulu terk etmiş bireylerin sonraki hayatlarını kolaylaştırıcı çalışmalar	-----	Tamer (2014)	-----

	Okulu terk etmiş bireylerin okula dönüşünü sağlayacak ve kolaylaştıracak çalışmalar	Köse (2014)	Tamer (2014)	-----
	Açık liseye kaydı teşvik edici çalışmalar	-----	Tamer (2014), Koçtürk, Bilge ve Yüksel (2018)	-----
Maddi sorunlara yönelik	Meslek lisesi öğrencilerinin atölye derslerinden pay almaları gibi maddi destek sağlayıcı uygulamalar	-----	Taş, Selvitopu, Bora ve Demirkaya (2013)	-----
	Maddi destek sağlayacak sosyal yardımlar – Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığıyla ortak çalışmalar	Köse (2014), Özgü (2015)	Karacabey (2016), Boyacı ve Öz (2018), Bademci, Karadayı, Karabulut ve Vural (2018)	Şahin, Arseven ve Kılıç (2016)
Erişim koşullarına yönelik	Taşınmalı eğitimi artırma yoluyla okula erişimin kolaylaştırılması	-----	-----	Ergün (2014)
Politikalara yönelik	Uzun süreli ve etkili eğitim politikaları geliştirilmeli	Şimşek ve Şahin (2012)	Karacabey ve Boyacı (2018), Bademci, Karadayı, Karabulut ve Vural (2018)	-----
	Okul sistemleri yeniden gözden geçirilmeli	-----	Karacabey (2016), Karacabey ve Boyacı (2018)	-----
	Öğretim programları gözden geçirilmeli	-----	Karacabey (2016), Zorbaz (2018)	-----
	İnformal eğitim yapılanmaları gözden geçirilmeli	-----	Karacabey (2016)	-----

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Okul terki sorununun önemi göz önünde bulundurulduğunda ve okul terki ile ilgili Türkiye’de yapılmış araştırmalar incelendiğinde gerçekleştirilmiş olan araştırma sayısının çok az olduğu söylenebilir. Gerçekleştirilen bu sistematik analiz çalışması sonuçlarına göre Türkiye’de 12 yıllık zorunlu eğitime geçildiği 2012 yılı ve sonrasında gerçekleştirilen araştırmaların büyük bir çoğunluğu nitel ve karma araştırmalardan oluşmaktadır. Öğrenci, öğretmen, yönetici ve okulu terk etmiş bireylerle gerçekleştirilmiş olan bu araştırmalarda okul terkinin nedenleri, sonuçları ve okul terkinin engellemeye ya da azaltmaya yönelik çözüm önerileri ele alınmıştır.

Okul terki ile ilgili alanyazın incelendiğinde okul terkinin genel olarak bireysel, aileden kaynaklı, çevreden kaynaklı ve okul ve eğitim sisteminden kaynaklı olduğu görülmektedir. İncelenen araştırma sonuçları da genel alanyazını destekler niteliktedir.

İncelenen araştırmaların sonuçlarına göre ailelerin duyarsız ve ilgisiz olması, ekonomik sorunlar ve maddi yetersizlikler ve ailenin eğitim durumu okul terkinin aileden kaynaklanan nedenleri arasında en sık tekrarlanan nedenlerdir. Bunların yanında anne-babanın hayatta olmaması, anne- babanın ayrı olması, ailenin cinsiyetçi tutumu sebebiyle kızları okula göndermemesi, ailenin eğitim düzeyi, ailenin eğitime önem vermemesi ve gerekli görmemesi, ailede karşılaşılan baskı ve şiddet, etnik köken ve dil nedeniyle karşılaşılan sıkıntılar da aile kaynaklı nedenler arasında gösterilmektedir. Benzer şekilde çocuğun çalışmak zorunda olması, ailenin okulla yeterince iletişim kurmaması, ailede bakıma ihtiyaç duyan birey bulunması ve çocukların bu bireylere bakmak zorunda kalması, kardeş sayısı, taşınma, ihmal ve istismar durumları da okul terkine neden olan aile kaynaklı nedenlerdendir.

İncelenen araştırmaların sonuçlarına göre öğretmenlerin olumsuz tutum ve davranışları, akademik başarısızlık ve rehberlik servisiyle yeterli düzeyde iletişimde bulunulamaması ve rehberlik servisinin yeterince destek olamaması okul kaynaklı nedenler arasında en yoğun görülen nedenlerdendir. Her ne kadar Aktaş ve Zorbaz’ın (2018) okullarda psikolojik danışmanlarla gerçekleştirdiği araştırmalarına göre psikolojik danışmanların okul terkine yönelik yeterlik algılarına ilişkin ortalamaları orta düzeyde olsa da incelenen araştırmalar bu durumu yansıtmamaktadır. Bunların yanında okullardaki olanakların yetersizliği, disiplin pratikleri, öğrencilerin sergiledikleri davranış problemleri, yaşadıkları mağduriyetler ve zorbalık da okul kaynaklı nedenler arasında gösterilmektedir. Okula ulaşım sorunları, okul değiştirme, yönetimin olumsuz tutum ve davranışları, bazı bölgelerde din eğitimi aldirmek için sürdürülen medrese eğitimi ve öğrencilerin eğitime ve okula yükledikleri anlam da okul terkinin nedenleri arasında yer almaktadır.

İncelenen araştırmaların göre en önemli çevre kaynaklı neden arkadaşların etkisidir. Bunun yanında sosyal çevreden dışlanma ve kız-erkek arkadaşlığının duygusal boyuta taşınması da çevre kaynaklı okul terk nedenleri arasındadır. Ailelerin, toplumdaki genel bakış açısının ve özellikle kültürün öğrencilerin yaşadıkları arkadaşlıklardaki roller üzerindeki etkisinin büyük olduğu (Bayhan ve Işıtan, 2010) göz önünde bulundurulduğunda öğrencinin

istenmeyen arkadaşlıklarının kaynağı olarak okul ortamında bulunmasını neden gösterip, kültürüne ve yaşantısına uygun görmediği arkadaşlıklardan kurtarmak adına öğrencisini okuldan almak isteyen veliler de olabilmektedir.

İncelenen araştırmaların sonuçlarına göre devamsızlık ve okula bakış açısı bireysel kaynaklı nedenlerin en önemli ve en etkilileri olarak görülmektedir. Bunların yanında sınıf tekrarı, okula uyum, öğrenme güçlükleri, başarısızlık kaygısı, kendini yalnız ve değersiz hissetme, özsaygı, öz yeterlilik ve özgüven problemleri yaşama gibi bireysel nedenler de okul terkine sebep olabilmektedir. Ayrıca cinsiyet, evden kaçma ve erken yaşta evlilik, kötü alışkanlıklar ve suça karışma da okul terkine etkili olan bireysel faktörlerdendir.

İncelenen araştırmaların sonuçlarına göre okul terkenden sonra bireyler stres – depresyon – huzursuzluk, psikolojik istismar ve ihmale maruz kalma, kendini toplumdaki dışlanmış hissetme gibi olumsuz psikolojik sonuçlarla karşılaşabilmektedir. Bunun yanında okuldan ayrılmayı özgürleşme ve rahata kavuşma şeklinde yorumlayan bireyler de mevcuttur. Aile içi huzursuzluk yaşama, çalışmaya başlama, düşük gelirli-vasıfsız işlerde çalışma veya aileye bağımlı olma gibi ailevi ve ekonomik sonuçlar da görülmektedir. Örgün eğitimi terk etikten sonra açık liseye başlama akademik yaşantıyı devam ettirmeye yönelik bir sonuçtur. Ayrıca okul terkenden sonra zararlı alışkanlıklar edinme ve fiziksel istismara maruz kalma gibi bireylerin sağlığına yönelik sonuçlar da ortaya çıkabilmektedir.

Araştırmalarda okuldaki paydaşlara yönelik öneriler incelendiğinde özel rehberlik hizmetlerinin artırılması ve öğretmenler ve yöneticilerin farkındalıklarının ve duyarlılıklarının artırılmasının yanında uzman desteği ve okul terk izleme ve önleme komisyonları kurulmasının gerekli olduğu belirtilmiştir. Özellikle ergenlik çeşitli riskli davranışların görülme düzeyinin arttığı bir dönemdir ve okul terki de bu riskli davranışlardan biridir (Telef, 2014). Okul fobisi, şiddet, çeteleşme ve zorbalık gibi davranışsal problemler (Aktan, 2015) ve hem psikolojik hem de sosyolojik kökenleri olan yabacılığa, okul terkine sebep olabilen kavramlardır (Şimşek, Abuzar, Yegin, Şimşek & Demir, 2015). Nitekim okula duyarsızlaşmayı engelleyebilmesi, başarısızlık ve devamsızlığın azaltılmasında etkili olabilmesi açısından okul aidiyeti okul terkini azaltabilecek etmenlerden biri olabilmektedir (Önder ve Ateş, 2018). Bu bağlamda olumlu okul ikliminin okul terkini azaltabilen kavramlardan biri olarak kabul edildiği (Lee ve Burkam, 2003; Worrell ve Hale, 2001' den akt. Bugay, Aşkar, Tuna, Örucü ve Çok, 2015) göz önünde bulundurulduğunda gerek yöneticilerin gerekse öğretmenlerin davranış, hal, tutum ve yaklaşımlarıyla okul iklimini olumlama adına yoğun bir çaba sarf etmesi ve bunun da rehberlik hizmetlerinin en yüksek verimle gerçekleştirilerek desteklenmesi gerekmektedir.

Ailelerin bilinçlendirilmesine ve ailenin okulla iş birliğinin artırılmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilmesi yönünde öneriler de bulunmaktadır. Okul başarısında ailenin ve aile okul iş birliğinin rolü ve önemini ortaya koyan araştırmalar mevcuttur (Örn. Çelenk, 2003; Dam, 2008; Kayısı, 2008).

İncelenen araştırmalarda okullarda okul ve öğrenci bağlarını kuvvetlendirecek eğitsel kulüp- akran öğreticiliği gibi çalışmalara, öğrencilerin akademik başarılarını artırıcı etkinliklere ve istismar ve ihmali önlemeye yönelik çalışmalara ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir. Okul bağlılığı, akademik başarıda ve okul terkinin önlemede hayati öneme sahip olduğundan (Fall ve Roberts, 2012; Hirschfield ve Gasper, 2011) öğrencilerin okula yönelik olumlu bakış, tutum ve algılarını arttırmak ve bağlılıklarını arttırmak okul terkinin yönelik bireysel nedenleri hafifletmek adına katkı sağlayabilir. Ayrıca okulu terk etmiş bireyler için sonraki hayatlarını kolaylaştırıcı, okula dönüşünü sağlayacak ve kolaylaştıracak ve açık liseye kaydı teşvik edici çalışmalar gerçekleştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Ayrıca meslek lisesi öğrencilerinin atölye derslerinden pay almaları gibi maddi destek sağlayıcı uygulamaların maddi destek sağlayacak sosyal yardımların ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığıyla ortak olarak gerçekleştirilecek çalışmaların okul terkinin maddi temelli nedenlerini engelleme yönünde başarılı olabileceği savunulmaktadır. TÜİK (2017) verilerine göre eğitim hizmetlerinde yaşanan en büyük sorun olarak eğitim masrafları karşımıza çıkmaktadır. Çocukların ebeveynlerinin rollerini üstlenmek veya çalışmak zorunda kalmalarının da okul terki ile sonuçlanabileceği (Aktan, 2015) de göz önünde bulundurulduğunda maddi problemlerin öğrencilerin eğitim hayatına etkisi azımsanamayacak kadar çoktur.

Uzun süreli ve etkili eğitim politikaları geliştirilmesi, okul sistemlerinin, öğretim programlarının ve informal eğitim yapılanmalarının gözden geçirilmesi gerektiğine yönelik öneriler de bulunmaktadır.

Okul terkinin nedenleri, sonuçları ve öneriler genel olarak incelendiğinde öncelikli olarak Millî Eğitim Bakanlığının sorumluluğunun büyük olduğu görülmektedir. MEB'in hazırladığı 2015-2019 Stratejik Planı incelendiğinde okul terkinin yönelik olarak "Ortaöğretimde devamsızlık, sınıf tekrarı ve okul terkinin azaltmak amacıyla " Ortaöğretime Uyum Programı " yaygınlaştırılacaktır", "Bütün okul tür ve kademelerinde devamsızlık, sınıf tekrarı ve okuldan erken ayrılma nedenlerinin tespiti için araştırmalar yapılacaktır" ve "Zorunlu eğitimden ayrılmaların önlenmesi ve devamsızlıkların azaltılmasına yönelik öğrenci devamsızlıklarını izleme ve önleme mekanizmaları geliştirilecektir" şeklinde hedefler yer almaktadır (MEB, 2015). Yine Onuncu Kalkınma Planı'nda (2014-2018) "İlk ve ortaöğretimde başta engelliler ve kız çocukları olmak üzere tüm çocukların okula erişimi sağlanacak, sınıf tekrarı ve okul terki azaltılacaktır." hedefi yer almaktadır. Ancak okul terkinin nedenleri arasında yer alan ve bu eğilimin göstergeleri arasında önemli bir yeri bulunan devamsızlıkla ilgili olarak yayınlanan 2016-2017 ve 2018 yıllarına ait ilköğretimde ve ortaöğretimde 20 gün ve üzeri devamsız öğrenci oranları (MEB, 2018) incelendiğinde bu yıllar içerisinde anlamlı bir düşüş elde edilemediği görülmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığının Haydi Kızlar Okula, Baba Beni Okula Gönder, Yetiştirici Sınıf Uygulaması ve Şartlı Nakit Transferi Uygulaması gibi birtakım girişimlerle okul terki engellenmeye/ azaltılmaya çalışılmaktadır.

Ortaöğretim Genel Müdürlüğü tarafından örgün eğitim dışında kalma riski taşıyan çocukların devamsızlıklarının önlenmesi amacıyla hazırlanan *Müdahale Modeli Programı* 2016 yılında başlatılmıştır. Bu çalışmanın Ortaöğretim Genel Müdürlüğü ve UNICEF iş birliği kapsamında gerçekleştirilen "Ortaöğretimde Sınıf Tekrarı ve Okul Terki Sebepleri ve 14-18 Yaş Grubunda Olup Örgün Eğitim Dışında Olan Çocukların Eğitim ve Çalışma Durumları ile İhtiyaçlarının Belirlenmesi Araştırma Raporu" ve "Ortaöğretimde Sınıf Tekrarı, Okul Terk Sebepleri ve Örgün Eğitim Dışında Kalan Çocuklar Politika Önerileri Raporu" bulguları ışığında hazırlandığı açıklanmıştır.

MEB Ortaöğretim Genel Müdürlüğü'nün okul terkiyle mücadele için Ortaöğretimde Sınıf Tekrarı, Okul Terk Sebepleri ve Örgün Eğitim Dışında Kalan Çocuklar Politika Önerileri Raporu (2013) incelendiğinde okul terki sorununa yönelik olarak (1) Bakanlık, (2) İl-İlçe ve (3) Okul düzeyinde politika önerileri hazırlandığı görülmektedir. Eğitim ve öğretimden erken ayrılma oranı 2012 yılında %39,6 iken 2017 yılında bu oran %32,5 olarak belirlenmiştir. Okul terki oranlarında 2012-2013 eğitim öğretim yılı itibarıyla 12 yıllık zorunlu eğitime geçilmesinden sonra bir azalma olduğu söylenebilir ancak bu düşüşün yeterliliği ve tatmin ediciliği görecelidir. Ayrıca 2019 yılında okuldan erken ayrılma için belirlenen %27'lik hedefin (MEB, 2015) ulaşılabilirliği de tartışılır bir durumdur. Genel anlamda değerlendirildiğinde MEB'in politika ya da performans hedefi olarak belirlediklerinin yazıdan öteye geçememiş ve tam anlamıyla uygulamaya konulamamış olduğunu söylemek mümkündür.

Eğitim Vizyonu 2023'te "Ortaöğretim düzeyinde yeni pansiyonların yapımı sağlanarak pansiyonların kapasitesi artırılacak ve yatılılık imkânlarının, ihtiyaç duyan tüm öğrenciler için ülke geneline yaygınlaşması sağlanacaktır. Bu suretle taşınabilir eğitimin azalması ve elverişsiz şartlardaki öğrencilerin okul terkinin önemli ölçüde azaltılması temin edilecektir" ve "Göç ve benzeri nedenlerle oluşan ihtiyaçları karşılamak üzere rehber öğretmenlere yeni bir rol, görev ve fonksiyon yapısı oluşturulacaktır" ifadeleri dışında okul terkiyle mücadeleye yönelik ifadelerin yer almaması da dikkat çekmektedir.

Okul imkânı sağlamak tek başına yeterli olmamakta, tüm süreç değerlendirildiğinde öğrenci devamlılığını arttırmak ve okul terkinin azaltılması daha büyük önem arz etmektedir. Okul terklerinin eğitimsel, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel nedenlerinin analiz edilmesi ve bunların nedenlerini hedef alan çözümler üretilmesi gerekmektedir. Okul terki ile ilgili çalışmalar ve Millî Eğitim Bakanlığının raporları dikkate alındığında üzerinde öncelikli politika geliştirme çalışmaları yapılması önemli görülen alanlardan birisidir.

Okul terkinin önlemeyi yalnızca okula/aileye bırakmak Türkiye şartları dikkate alındığında zor görünmektedir. Eğitime toplumda bir ekosistem olarak bakmak gerekir. Bunun için aile, yerel yönetimler, üniversiteler, sivil toplum, sendika meslek odalarının özel bir ilgi oluşturmaları önceliklidir.

Yapılan araştırma sonuçlarından hareketle Türkiye'de özellikle açık lise uygulaması nedeniyle ortaöğretimde gözlenen yüksek terk oranları, okulların bu yaş grubu için sosyal çekiciliğinin düşük olması, üniversiteye girişle ilgili umutsuzluk ve yükseköğretim sonrası iş

bulamama riski terk oranlarında etkin olduğu söylenebilir. Bunun için öğrencinin okul terki noktasına gelmeden önceki süreci analiz ederek öğrenciler için anlamlı bir okul iklimi oluşturulması gerekir.

Konunun önemi ve derinliği göz önüne bulundurulduğunda ele alınacak çok fazla boyutun bulunduğu her açıdan derinlemesine araştırmalara ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

Kaynakça

- Aktan, M. C. (2015). Türkiye’de Okullarda Öğrencilerin Karşılaştıkları Problemler Ve Okul Sosyal Hizmeti, *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2(1), 244-254.
- Aktaş, E. F. & Zorbaz, S. D. (2018). School Counselor’s Opinions About Their Competence Of Child Counseling, *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 19(1), 245-256.
- Aküzüm, C., Yavaş, T., Tan, Ç., & Uçar, M. B. (2015). İlköğretim Kurumu Öğrencilerinin Devamsızlık ve Okul Terki Nedenleri, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2015(22), 167-192.
- Bademci, H. Ö., Karadayı, E. F., Pur Karabulut, İ. G., & Bağdatlı Vural, N. (2018). Öğrencilerin Özsayılarının Artırılması Yoluyla Okul Terkinin Önlenmesi, *Türk Psikoloji Yazıları*, 21(41), 60-73.
- Bayhan, P. & Işıtan, A. G. S. (2010). Ergenlik Döneminde İlişkiler: Akran ve Romantik İlişkilere Genel Bakış. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 20(20), 33-44.
- Bayhan, G. & Dalgıç, G. (2012). Liseyi Terk Eden Öğrencilerin Tecrübelerine Göre Okul Terki, *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13:3, 112-128.
- Boyacı, A., Karacabey, M. F., & Öz, Y. (2018). Organizational Problems Challenging the Capacity of Open Vocational High Schools in Dealing with the School Dropouts. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 9(1). 1-25.
- Boyacı, A., & Öz, Y. (2018). Dropout in Secondary Education and Social Capital: A Qualitative Study. *Journal of Economy Culture and Society*, (58), 67-89.
- Bugay, A., Aşkar, P., Tuna, M. E., Örucü, M. Ç. & Çok, F. (2015). Okul İklimi Ölçeği Lise Formunun Türkçe Psikometrik Özellikleri. *İlköğretim Online*, 14(1). 311-322.
- Çelenk, S. (2003). Okul Başarısının Ön Koşulu: Okul Aile Dayanışması. *İlköğretim online*, 2(2). 28-34.
- Dam, H. (2008). Öğrencinin Okul Başarısında Aile Faktörü. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(14), 75-99.
- Dekkers, H. & Claassen, A. (2001). Dropouts: Disadvantaged by Definition? A Study of the Perspective of Very Early School Leavers. *Studies in Educational Evaluation*, 27(4), 341-54.
- ERG (2018). *Eğitim Reformu Girişimi. Eğitim İzleme Raporu 2017-2018*. Erişim adresi: http://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/EIR_2017_2018_29.11.18.pdf (10.05.2019).
- Ergen, H. (2013). Türkiye’de Eğitimde Planlama Yaklaşımları Ve Kullanılan Eğitim Göstergeleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2), 151-167.
- Ergün, N. (2014). *Ergenlerde Okul Dışına İtilme: Nusaybin örneği. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*, İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ertem, H. Y. & Gökalp, G. (2016). Sayıların Dili: Lisansüstü Eğitimde Okul Terki. *ÖN SÖZ*, 239. *Eğitim Yönetimi Araştırmaları (E-Kitap)* İçinde.
- Eurostat (2018). *Early Leavers From Education And Training By Sex*. Temmuz 2018, https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-datasets/-/T2020_40, (10.05.2019).
- Fall, A. M., & Roberts, G. (2012). High School Dropouts: Interactions Between Social Context, Self-Perceptions, School Engagement, And Student Dropout. *Journal of adolescence*, 35(4), 787-798.
- Graeff-Martins, A. S., Oswald, S., Comassetto, J. O., Kieling, C., Gonçalves, R. R. & Rohde, L. A. (2006). A Package Of Interventionstoreduceschooldropout İn Publicschools İn A Developingcountry. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 15(8), 442-449.

- Hirschfield, P. J., & Gasper, J. (2011). The Relationship Between School Engagement And Delinquency In Late Childhood And Early Adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 40(1), 3-22.
- Kalkınma Bakanlığı (2018). *Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)*, <https://abdigm.meb.gov.tr/projeler/ois/018.pdf> (21.05.2019).
- Karacabey, M.F., (2016) *Ortaöğretimde Okul Terkinin Bireysel ve Kurumsal Nedenleri: Şanlıurfa İli Örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Karacabey, M.F. & Boyacı, A. (2018). Okulu Terk Eden Ortaöğretim Öğrencilerinin Okulu Terk Etme Nedenleri ve Sosyo-Ekonomik Profilleri: Şanlıurfa Örneği. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24(2), 247-293
- Kayısılı, B. K. (2008). Akademik Başarının Arttırılmasında Aile Katılımı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 9(01), 69-83.
- Koçtürk, N., Bilge, F., & Yüksel, F. (2018). Erken Yaşta Evlenen Ergenlerin Bireysel ve Ailesel Özellikleri, Okul Terki ve Evlilikle İlgili Sorunları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 8(50). 1-28.
- Köse, N. (2014). *Acarlar Beldesinde Okul Terkleri ve Devamsızlık Sorunu*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- McMahon, S. D., Parnes, A. L., Keys, C. B. & Viola, J. J. (2008). School Belongingamonglow-Income Urban Youth With Disabilities: Testing A Theoretical Model. *Psychology in the Schools*, 45(5), 387-401.
- M.E.B. (2013). *Ortaöğretimde Sınıf Tekrarı, Okul Terk Sebepleri ve Örgün Eğitim Dışında Kalan Çocuklar Politika Önerileri Raporu*. Web: <http://www.meb.gov.tr/earged/unicef/S% C4% B1n% C4% B1f% 20Tekrar% C4% B1,% 20Okul% 20Terki% 20Politika% 20Raporu>. Pdf. (10.05.2019).
- MEB (2015). *Millî Eğitim Bakanlığı. SGB. 2015-2019 Stratejik Planı*. <http://sgb.meb.gov.tr/www/mill-egitim-bakanligi-2015-2019-stratejik-planı-yayınlanmıştır/icerik/181> (15.05.2019).
- MEB (2009a). *Millî Eğitim Bakanlığı Stratejik Planı 2010-2014*. https://sgb.meb.gov.tr/Str_yon_planlama_V2/MEBStratejikPlan.pdf (21.05.2019).
- Önen, E. (2014). Öğrencinin Okula Bağlılığı Ölçeği: Türk Ortaokul ve Lise Öğrencileri İçin Uyarlama Çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5(42). 221-234.
- Önder, E. & Ateş, Ö. T. (2018). Sınıf Tekrarı Yapan ve Yapmayan Öğrencilerde Okul Aidiyeti. *In 13. Uluslararası Eğitim Yönetimi Kongresi (E- Kitap, s. 156-166)*.
- Özgül, M. (2015). *Ortaokul Öğrencilerinin Okul Reddi ve Okul Terki Risklerinin Zorbalık-Mağduriyet Kategorilerine Göre İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Petticrew, M. & Roberts, H. (2008). *Systematicreviews in thesocialsciences: A practicalguide*. John Wiley&Sons.
- Sezgin, F., Koşar, D., Koşar, S. & Er, E. (2016). Teachers' and School Administrators' Views on Reasons And Prevention Of Academic Failure In High Schools. *The Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 17(1), 95-111.
- Sofuoğlu, Z., Sariyer, G., Aydın, F., Cankarde, S., & Kandemirci, B. (2016). Child Abuse And Neglect Among Children Who Drop Out Of School: A Study In Izmir, Turkey. *Social work in public health*, 31(6), 589-598.
- Sütçü, Z. (2015). *Okul Terk Riski Ölçeğinin Geliştirilmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Şahin, B. (2017). *Açık Öğretim Lisesi Öğrenci ve Mezunlarının Katılım Örüntüleri (Ankara İli Çankaya İçesi Örneği)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şahin, S., Arseven, Z., & Kiliç, A. (2016). Causes Of Student Absenteeism And School Dropouts. *International Journal of Instruction*, 9(1), 195-210.
- Şimşek, H. & Şahin, S. (2012). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinde Okulu Bırakma Eğilimi ve Nedenleri (Şanlıurfa İli Örneği). *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.12(2); 41-72.
- Şimşek, H. (2013). University Students' Tendencies Toward and Reasons Behind Dropout. *Journal of Theoretical Educational Science/Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 6(2). 247-271.
- Şimşek, H., Abuzar, C., Yegin, İ. H., Şimşek, S. & Demir, A. (2015). Okula Yabancılaşma Ölçeği. *Journal of KirsehirEducationFaculty*, 16(4). 309-322.
- Tamer, M. G. (2014). Trabzon İli Genel Liselerde Okulu Terk Nedenlerinin Belirlenmesi. *Turkish Journal of Education*, 3(2), 16-37.
- Taş, A., Selvitopu, A., Bora, V., & Demirkaya, Y. (2013). Reasons for Dropout for Vocational High School Students. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 13(3), 1561-1565.
- Taylı, A. (2008). Eğitim Sisteminde Önemli Bir Sorun: Okulu Bırakma. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, (3)30, 89-101.
- Taylı, A. (2008). Okulu Bırakmanın Önlenmesi ve Önlemeye Yönelik Uygulamalar. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.8(1), 91-104.
- Telef, B. B. (2014). Ergenlerde Olumlu ve Olumsuz Duygular ile Riskli Davranışlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22(2), 591-604.
- Torgerson, C. (2003). *Systematicreviews*. Bloomsbury Publishing.
- Yavuz, M., Özkaral, T., & Yıldız, D. (2016). Kız Öğrencilerin Örgün Eğitimlerini Sürdürmeme Nedenleri. 21. *Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(14).261-273.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin yayıncılık.
- Yüner, B. & Özdemir, M. (2017). Metaforik Okul Algısı ile Okulu Terk Eğilimi Arasındaki İlişkinin Öğrenci Görüşlerine Göre İncelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37(3), 1041-1060.
- Zorbaz, O. (2018). *Lise Öğrencilerinin Okul Terk Risklerini Etkileyen Öğrenci ve Okul Düzeyindeki Faktörler*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.